

PETER PHILIPP HERBERT VON RATHKEAL KALANDOS UTAZÁSA KONSTANTINÁPOLYTÓL BÉCSIG

TIMÁRI KRISZTIÁN ATTILA

Károli Gáspár Református Egyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar,
Budapest, Magyarország

ORCID: [0009-0002-6749-6058](https://orcid.org/0009-0002-6749-6058)

Absztrakt: Peter Philip von Herbert-Rathkeal (1735-1802) konstantinápolyi követ elsőleges feladata volt, hogy a bécsi udvar hadüzenetét a kijelölt módon és időben átadja a Porta számára. A feladat végrehajtása után a kirendeltség és Herbert-Rathkeal is menekülni kényszerült az Oszmán Birodalomból. Távozásuk végül 1788. február 15-én megtörtént és közel három hónapnyi hajóút után kötöttek ki Livorno partjainál. A megmenekült személyek és a követ is karanténba kerültek hetekre, ahonnan csak nyár elején indulhattak tovább Bécsbe.

Kulcsszavak: Diplomácia, Kommunikáció, Oszmán Birodalom

PETER PHILIPP HERBERT VON RATHKEAL'S ADVENTUROUS JOURNEY FROM CONSTANTINOPLE TO VIENNA

Abstract: The primary task of Peter Philip von Herbert-Rathkeal (1735-1802), the ambassador to Constantinople, was to deliver the Court of Vienna's declaration of war to the Porte in the manner and at the time appointed. After carrying out this task, the legation and Herbert-Rathkeal were forced to flee the Ottoman Empire. Their departure finally took place on 15 February 1788 and after nearly three months of sailing they landed on the coast of Livorno. Both the escaped prisoners and the envoy were quarantined for weeks, from where they were only allowed to continue their journey to Vienna at the beginning of the summer.

Keywords: Diplomacy, Communication, Ottoman Empire

Fiatal kutatóink II., 283–291.

DOI: <https://doi.org/10.56037/978-963-646-399-1-19>

BEVEZETÉS

Peter Philipp Herbert-Rathkeal¹ (1735–1802) 1735-ben született Konstantinápolyban, de életének első néhány évtizedét távol töltötte a várostól. Diplomáciai pályáját viszonylag későn csupán 1779-ben kezdte meg a tescheni kongresszuson (ma Cieszyn), ami a bajor örökösödési háború lezáró eseményeként szolgált.² Annak ellenére, hogy alig rendelkezett diplomáciai tapasztalattal, jól szolgálta országa érdekeit, ami Mária Terézia is figyelmét is felkeltette. A követi tisztséghez szükséges bárói cím megszerzése után Herbert-Rathkeal 1779. július 3-án kapta meg a hivatalos kinevezését, mint *internuncius*, innentől kezdve követként szolgált a bécsi udvar érdekeit Konstantinápolyban. II. József császár (ur. 1780–1790) uralkodásának második felében egyre nagyobb hangsúlyt fektetett egy jövődöbeli törökellenes háborúra, amit az 1781 óta szövetségben lévő Orosz Birodalommal kívánt véghez vinni. A két uralkodó közötti végleges elhatározás és együttműködés az 1787 nyarán tartott több hetes krími körutazással vált véglegessé, amin Herbert-Rathkeal is részt vett.

A cárnő és a császár találkozását a konstantinápolyi udvar fenyegetésnek, erődemónstrációnak ítélte meg. A szentpétervári udvar orosz követét Jakov von Bulgakovot (1743–1809) letartóztatták, és a Héttoronyba (Yedikule) zárták, majd 1787. augusztus 24-én hivatalosan is hadat üzent az Orosz Birodalomnak. A II. Katalinnal szövetségben álló Habsburg Monarchia nagyjából hat hónappal később 1788. február 9-én szintén bekapcsolódott a háborúba, és Herbert-Rathkeal révén hadat üzent a Fényes Portának.³ A tanulmány célja, hogy körbejárja Herbert-Rathkeal életét és megpróbáltatásait az 1788. februári hadüzenet átadásától egészen a bécsi udvarba való visszatéréséig. A tanulmány a kalandos utazáson felül elsősorban olyan kérdésköröket igyekszik tisztázni, hogy egy hivatalától megfosztott követ hogyan tudja a bécsi udvar érdekeit szolgálni.

¹ Edmond Herbert 1552-ben lett Pembroke grófja, a család Írországba való költözése után a Limmericktől nem messze fekvő Ratkheal birtok tulajdonosa lett, így innen ered a család neve Herbert-Ratkheal. *Genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser*, 3, 1853, 203.

² A porosz és osztrák udvar között lévő rivalizálásról a megüresedett bajor trónért lásd bővebben: Jürgen Ziechmann: *Der Bayerische Erbfolge-Krieg 1778/1779 oder Der Kampf der messerscharen Federn Südmoslesfehn*, 2007.

³ A Habsburg Monarchia bekapcsolódásáról az utolsó törökellenes háborúba (1788–1791) lásd bővebben: Michael Hochedlinger: *Krise und Wiederherstellung. Österreichische Grossmachtpolitik zwischen Türkenkrieg und „Zweiter Diplomatischer Revolution“ 1787–1791*, Berlin, 2000.

EGY KALANDOS UTAZÁS

1788. február 15-én Herbert-Rathkeal utolsó Konstantinápolyban írt jelentését küldte el Anton Wenzel von Kaunitz-nak (1711–1794), a kancellárnak, amiben sajnálattal tájékoztatta, hogy megbízatása véget ért és elhagyja Konstantinápoly partjait.⁴ Jelentésében kérte a kancellárt, hogy a családjáról, akik már 1787 év vége óta Livornóban tartózkodtak, a császár gondoskodjon.⁵ Livorno városa a Toszkán Nagyhercegségben található, ami Habsburg Lipót (1747–1792)⁶ irányítása alatt állt, aki a bátyja, II. József kérésére természetesen védelmébe vette Herbert-Rathkeal feleségét és a vele együtt elmenekült keresztényeket. A Livornoba való elhajózás tehát nem újdonságként szolgált, hanem egy kipróbált és működő „menekülési” útvonalként tekinthető, ahol a Konstantinápolyt elhagyni kényszerülő alattvalók befogadást nyerhettek. Herbert-Rathkealen kívül, a hadüzenet átadása után a bécsi udvar szolgálatában lévő dragománok és családtagjaik, továbbá a követségen dolgozó egyéb tisztséget betöltő személyek igyekeztek hajóra szállni és eljutni Livornoba.⁷ A város elhagyását végül egy francia fregattal sikerült végrehajtani, amiben Herbert-Rathkeal egyik kollégája és jóbarátja, a konstantinápolyi francia követ Marie-Gabriel-Florent-Auguste de Choiseul (1752–1817) segített. Más források is arról számoltak be, hogy a követség összes tagja, családjaikkal és más keresztényekkel egy francia kereskedőhajóval sikeresen elmenekült Konstantinápolyból.⁸

A francia követ Choseul 1788. március 22-én küldött levelében arról tájékoztatta a Kaunitzot, a kancellárt, hogy Herbert-Rathkeal február 15-én este elhagyta Konstantinápoly partjait, és négy nap múlva, már a Dardanelláknál járt, majd hozzátette, hogy a követ számára küldött leveleket, utasításokat, amiket a bécsi

⁴ Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof und Staatsarchiv, Außerdeutsche Staaten, Türkei II. Diplomatische Akten. Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitz-nak. 1788. február 15. – Pera. Továbbiakban Türkei II.

⁵ A felesége és gyermekei már 1787 szeptemberében elhagyták Konstantinápolyt, egy francia kereskedelmi hajóval. Bulgakov, a szentpétervári udvar konstantinápolyi követének letartóztatása után Herbert-Rathkeal féltette a családjának biztonságát, így a távozásuk mellett döntött. Türkei II. Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitz-nak. 1787. szeptember 20. – Pera. Lipót levele II. Józsefnek. 1787. december 13. Alfred von Arneth: Joseph II. und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel, Wien, Wilhelm Braumüller, 1872, 153.

⁶ Bátyja, II. József halála után 1790-től német-római császár.

⁷ A követség tagjairól részletes lista nem maradt fent, így pontos létszámuk megbecslése sem könnyű feladat. A hajón tartózkodott a fontosabb személyek közül biztosan Jacques van Wallenbourg (1763–1806), aki a hadüzenet megszövegezésében is részt vett, továbbá nagy valószínűséggel Bartolomeo de Testa is (1723–1809).

⁸ Türkei II., Ludolf levele Kaunitz-nak. 1788. február 16. – Konstantinápoly.

udvartól kapott, a távozása után a törökök elfogták és felnyitották.⁹ A bécsi udvar raguzai konzulja René Bruere-Desrivaux (1736–1817) is hírül adta, hogy Choiseul segítségével egy francia fregatt elhagyta a kikötőt, továbbá hogy a konstantinápolyi követ távozása után Bécs és Konstantinápoly között elősegíti majd a gördülékenyebb információáramlást.¹⁰ Herbert-Rathkeal és társainak távozása így több forrásból is megerősítésre került, viszont a megérkezésük dátumáról vagy az útvonalról már kevesebb használható információ maradt fent.

A követség tagjai számára egy nagyjából három hónapon át tartó utazás vette kezdetét, elsősorban a kedvezőtlen szelek és egyéb időjárási körülmények miatt, ezenfelül néhány alkalommal rövid időre ki is kellett kötniük. A hosszú utazás végül 1788. május 7-én ért véget, amikor patra szálltak Livornóban.¹¹ Herbert-Rathkeal először a rég látott feleségét és gyermekeit kívánta meglátogatni. Egy nappal később datált, 1788. május 8-i jelentésében, amit Kaunitzknak címzett, maga a követ is beszámolt az utazás nehézségeiről és annak lassúságáról.¹² Herbert-Rathkeal nem feledkezett el barátjának Philipp von Cobenzlnak (1741–1810) sem megemlékezni a sikeres partraszállásáról és megkérte, hogy foglalja össze a távolléte alatt történeteket.¹³

A hadüzenet átadása, a konstantinápolyi követ sorsa és az utána következő megközelítőleg három hónapos utazás a Habsburg Monarchia sajtójának figyelmét is felkeltette. A nagy érdeklődéshez hozzájárult, hogy az orosz udvar konstantinápolyi követét, Bulgakovot 1787 augusztusában a Héttoronyba zárták, ami az orosz–török háború kitöréséhez vezetett. A Bulgakovval történetek miatt felmerült a gyanú, hogy Herbert-Rathkeal is hasonló sorsra juthat. A *Brünner Zeitung* úgy értesült, hogy a Reis-Efendi¹⁴ nem akarta elengedni a követet az útjára, de a többi udvar minisztere határozottan kiállt a követ szabadon engedése mellett.¹⁵ Más hírlapok szerint Herbert-Rathkeal eltöltött néhány órát a

⁹ Türkei II., Choiseul jelentése Kaunitzknak. 1788. március 22. – Konstantinápoly.

¹⁰ Türkei II. René jelentése Kaunitzknak 1788. április 1. – Ragusa.

¹¹ A partraszállás időpontját egyedül csak Salomo Gottlob jegyezte fel pontosan. A korszakban a gyakori, de hibás adat az 1788. május 8-a. Gottlob 1792: 46.

¹² Türkei II., Herbert jelentése Kaunitzknak 1788. május 8. – Livorno.

¹³ Türkei V., Herbert levele Cobenzlnak. 1788. május 8. – Livorno. Herbert-Rathkeal és Cobenzl barátsága az 1760-as évektől kezdődött, dolgoztak együtt Brüsszelben, illetve Herbert-Rathkeal felesége, Maria Anna de Collenbachkal akit 1779-ben vett el, rokoni kapcsolatban állt Cobenzllel egyaránt. Alfred von Arneth: *Graf Philipp Cobenzl und seine memoiren*, Wien, 1885, 72–84.

¹⁴ A külpolitikai feladatok ellátásáért felelős személy. Ágoston Gábor – Bruce Masters: *Encyclopedia of the Ottoman Empires, Facts on File*, New York, 2008, 486.

¹⁵ *Brünner Zeitung*, X. évf., 21. szám., 1788. március 11., 162.

Héttoronyban, ahová csupán azért vitték, nehogy a feldühödött nép meglincselje.¹⁶ A Magyar Hírmondó privátlevelekből úgy értesült, hogy a havasalföldi császári-királyi konzul Franz Leopold von Metzburg (1746–1789) levelet kapott a követőtől, hogy elhagyta Konstantinápolyt.¹⁷ A partraszállás helyszínével és dátumával több újság is egyetértett és a valóságnak megfelelően Livornot adták meg 1788. május 7-én.¹⁸ Az utazás időtartama és az indulás napját tekintve már több variáció született.

A KIÉPÍTETT (KÉM)HÁLÓZATOK ÉS AZOK PROBLEMATIKÁI

Herbert-Rathkeal Konstantinápolyból való távozása után kémjei és a városban maradt barátai révén jól értesült volt és hasznos információk birtokába jutott. Az említett francia követtel, Choiseullel, a bécsi udvar is kiváló kapcsolattal rendelkezett, de van két olyan különleges személy, akik Herbert-Rathkeal közvetítésével kerültek kapcsolatba a bécsi udvarral. Az első személy, egy bizonyos Joseph Barozzi, aki Bukarestben tartózkodott, és a havasalföldi területekről már 1787 ősze óta látta el a bécsi udvart információkkal.¹⁹ A második személy, Guglielmo Ludolf (1758–1839) egy szicíliai nemes, aki a Nápolyi Királyság megbízásából a Portánál teljesítette diplomáciai megbízatását.

Ludolf magas rangú pozíciójának is köszönhetően nemcsak a volt követtel, hanem később a bécsi udvarral, azon belül is magával Kaunitzzal alakított ki jó kapcsolatot. A kancellár 1788. február 2-i levelében arra utasította őt, hogy állítson fel egy új postaútvonalat Konstantinápoly és Nápoly között, ahol biztonságosan küldhet és fogadhat privát leveleket.²⁰ Ludolf teljesítette a kérést, és leveleit a háború kirobbanása után, 1788 február közepétől a Nápolyi Királyságba címezte. Ludolf leveleit Nápolyba való megérkezésük után Marzio Mastrilli (1754–1833) Gallo márkija, továbbította Bécs irányába.²¹ Ennek értelmében egy

¹⁶ *Brünner Zeitung*, X. évf., 23. szám., 1788. március 18., 178 és *Magyar Kurir*, II. évf., 25. szám., 1788. március 29., 249.

¹⁷ *Magyar Hírmondó*, VIII. évf., 30. szám., 1788. április 12., 242. Szintén erről értesült a *Magyar Hírmondó*, VIII. évf., 32. szám., 1788. április 19., 257. A *Pressburger Zeitung*, XXIII. évf., 31. szám., 1788. április 16.

¹⁸ *Brünner Zeitung*, X. évf., 42. szám., 1788. május 23., 329. Továbbá *Magyar Hírmondó*, VIII. évf., 41. szám., 1788. május 24., 338.

¹⁹ Törkei II. Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitzknak 1787. október 2. – Pera. Herbert-Rathkeal már ebben a jelentésében kitért Barozzira, akit havasalföldi informátornak titulált. Barozzi szolgáltatásainak fedezését a követ által készített, elsősorban negyedévi elszámolásokból is megtudhatjuk.

²⁰ Törkei II., Kaunitz levele Ludolfnak 1788. február 2. – Bécs.

²¹ 1786 óta látott el fontosabb szerepet a nápolyi udvarban De Gallo.

láncolat alakult ki, amely nem csupán oda, hanem visszafelé, Bécsből Konstantinápolyba is működött. Barozzi útvonaláról már jóval kevesebb információ áll rendelkezésre. 1788. március végén annyit közölt, hogy a szárazföldön való postaútvonalak nem biztonságosak, így a tengeri útvonalakat részesíti előnyben.²² A postaútvonal kialakítása, bár javarészt biztonságossá vált, rengeteg időt emésztett fel, ami a Konstantinápoly–Bécs távolság esetében akár egy-két hónapot is jelenthetett. A hírszerzések hitelességét tekintve elmondható, hogy Ludolf forrásai megbízhatóbbak és a nagy volumenű politikai összefüggésekre koncentrált, míg Barozzi egy török alattvaló szemével igyekezett bemutatni az eseményeket.²³

Ludolf első jelentését már 1788. február 11-i dátummal keltezte, míg Barozzi esetében erre csak 1788. február 25-én került sor.²⁴ Első jelentéseikben, érthető módon, a követ és a sorstársai kihajózásáról tájékoztatták a bécsi udvart. A Porta által kiadott háborús kiáltványt viszont csak Ludolf tette közzé 1788. március 8-i leveléhez csatolva.²⁵ Szintén ebben a jelentésében tért ki az oszmán hadiflotta állapotára, hadihajók létszámára. Az oszmán hadiflotta állapotáról további leveleiben is részletesen beszámolt.²⁶ A jelentések témakörei szerte ágazók, nem csupán a hadi események közlése volt a feladata, hanem inkább az Oszmán Birodalmon belül uralkodó belső állapotok hű tükrözése, úgy, mint az éhínségek, betegségek és utánpótlási problémák közlése. Gyakori témaként szolgált a nagyvezírről, a török hadsereg parancsnokáról szóló hírek közlése. Ludolf gyakran számolt be a külpolitikai változásokról, amelyek a Diván, vagyis a török államtanács ülésein történtek. Barozzi érthető módon csupán a kevésbé eseménydús havasalföldi történéseket igyekezett bemutatni.

Ludolf rendszeresen küldött leveleket Konstantinápolyból, de már 1788. április elején ló és futárhányra panaszkodott a kancellárnak, ami miatt az információváltás nehézkesebbé vált.²⁷ 1788 júniusára a postai útvonalak drágulására és a kurírok megbízhatatlanságára hívta fel a bécsi udvar figyelmét.²⁸ A nehezebb híradás és hírvétel miatt Ludolf elhatározta, hogy a Nápoly–Bécs közötti postaútvonalak jobb kialakítása és karbantartása elsődleges feladata lesz, amihez Johann Amadeus

²² Türkei II. Barozzi Herbert-Rathkealnak. 1788. március 31. – Konstantinápoly.

²³ Mindkét fél többször felhívta a kancellár figyelmét, hogy a híradásaik tájékoztató jellegűek, amiben a leggyakoribb szóbeszédeteket és történéseket igyekeztek megosztani, de a közölt újdonságok bizonyosságát már a bécsi udvarnak, adott esetben Kaunitzknak kellett eldönteni.

²⁴ Ludolf olasz nyelven írta jelentéseit, míg Barozzi németül.

²⁵ Türkei II., Ludolf levele Kaunitzknak, továbbá a csatolmány, 1788. március 8. – Konstantinápoly.

²⁶ A legrészletesebben a flotta állapotát és erejét az 1788. április 21. és 22.-iki leveleiben fejtette ki.

²⁷ Türkei II., Ludolf levele Kaunitzknak. 1788. április 8. – Konstantinápoly.

²⁸ Türkei II., Ludolf jelentése Kaunitzknak. 1788. június 24. – Pera. Jelentésében kitért arra, hogy csupán már csak havonta kétszer tud hírekkel szolgálni.

Franz de Paula Freiherr von Thugut (1736–1818), korábbi konstantinápolyi követ segítségét kérte.²⁹ Thugutnak írt egyik levelében arra panaszkodott, hogy a korábban lefizetett janicsárok egyre ritkábban küldenek használható információkat, gyakran eltűnnek, így állandóan új kapcsolatok és útvonalak kialakításán kell munkálkodjon.³⁰

LIVORNOTÓL BÉCSIG

Herbert-Rathkeal és társai a partraszállás után azonnal karanténba kerültek, és a követ számára hirtelen rengeteg szabadidő állt rendelkezésére.³¹ Ezt az időszakot arra használta fel, hogy az eltelt három hónap legfontosabb katonai és diplomáciai mozzanataival képbe kerüljön. Ludolfnak szánt levelében a Konstantinápolyban élő ártatlan keresztények védelméért emelt szót, és megkérte, hogy avatkozzon közbe, ha bármilyen túlkapást tapasztalna.³² 1788. június 6-án Kaunitzknak írt jelentésében kihangsúlyozta, hogy az információáramlás továbbra is gyakori, és nem csupán Nápolyon, hanem Raguzán keresztül is küldenek leveleket a kapcsolatai a bécsi udvar számára.³³ Herbert-Rathkealnek livornoi tartózkodása alatt az elsődleges feladata volt, hogy a meglévő kommunikációs hálózatait fenntartsa, üzemeltesse és alkalom esetén tovább bővítse.³⁴

A hírszerzéssel egy időben egy igen különleges megbízatást is kapott, mivel a vele Konstantinápolyból utazó Jacques de Wallenbourg (1763–1806) tolmácsot kellett a császári-királyi hadsereghez elküldenie.³⁵ Az ügyek elrendezését Herbert-Rathkeal látta el, aki a tolmács rátermettségét és tudását méltatta Karl Borromäus von Liechtenstein (1730–1789) hercegnek, aki néhány hónapig a cs. kir. hadsereg horvát hadtestét vezette.³⁶ Két nappal később, 1788. június 16-án Kaunitzknak

²⁹ Türkei II., Ludolf levele Kaunitzknak. 1788. június 25. – Konstantinápoly. Thugut korábban a konstantinápolyi követként teljesítette szolgálatát, majd 1787 óta a Nápolyi Királyságban töltött be miniszteri tisztséget. Életéről lásd bővebben: Karl A. Roider: *Baron Thugut and Austria's Response to the French Revolution*, New Jersey, Princeton University Press, 1987.

³⁰ Türkei II., Herbert-Rathkeal levele Thugutnak. 1788. június 9. – Livorno.

³¹ A karanténról értesítette jóbarátját Philipp Cobenzl, aki ezt a hírt gyorsan továbbította a szentpétervári követnek Ludwig von Cobenzlnek. Philipp levele Ludwig Cobenzlnek. 1788. május 31. – Bécs. Adolf Beer – Joseph Ritter von Ridler: *Joseph II und Graf Ludwig Cobenzl: ihr Briefwechsel*, Band 2, Wien, Bei Carl Gerold's sohn, 1901, 271.

³² Türkei II., Herbert-Rathkeal levele Ludolfnak. 1788. május 16. – Livorno.

³³ Türkei II., Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitzknak. 1788. június 6. – Livorno.

³⁴ Erről ő saját maga is megemlékezik Kaunitzknak szánt jelentésében. Türkei II., Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitzknak 1788. június 13. – Livorno.

³⁵ A korszakban a nevének német változata is elterjedt Jakob von Wallenburgként.

³⁶ Türkei II., Herbert-Rathkeal levele Lichtensteinhez. 1788. június 14. – Livorno. Wallenburg 1782 óta szolgált Herbert-Rathkeal mellett. Herbert-Rathkeal végig támogatta az ifjú Wallenburgot,

jelentette, hogy az ajánlólevéllel útnak indította Wallenbourgot Zimonyba.³⁷ Szintén ezen a napon tájékoztatta II. Józsefet, hogy az utasításait végrehajtotta és a tolmácsot felkészítette.³⁸

1788. június 6-i levelében, amit Ludwig Cobenzlnek címzett, már szóba került a Bécsbe való visszatérés, hogy tovább szolgálja a bécsi udvart, de a hazautazás előtt néhány befolyásos személlyel kell találkozson.³⁹ 1788. június végén Herbert-Rathkeal családjával megkezdte Bécs felé az utazást és 1788. június 28-i jelentésében nagy örömmel tájékoztatta Kaunitzot, hogy Firenzében audienciát kapott Lipót hercegtől, akivel rövid diskurzust tartott.⁴⁰ A firenzei tartózkodása alatt Herbert-Rathkeal elkészítette az anyagi kiadásainak kimutatását a livornoi partaszállástól egészen a Firenzében való tartózkodásáig. A kimutatásból kiderült, hogy Livornoba 37 személy ellátását kellett rendeznie, ami végül 83 főre emelkedett, továbbá a matrózok és konzulok fizetésének rendezése is az ő feladata volt.⁴¹ Herbert-Rathkeal a kancellárnak szánt jelentéseiben az 1788. július 20-a utáni napokat jelölte ki a fővárosba való megérkezésüknek, amihez képest is néhány nappal korábban, 1788. július 18-án érkeztek meg Bécsbe, ahol az összegyűlt emberek üdvözölték őket.⁴²

KONKLÚZIÓ

Peter Philipp Herbert-Rathkeal konstantinápolyi követ a bécsi udvar hadüzene-
tének átadása után 1788. február 15-én a követségének összes tagjával, annak
családjaival és valamennyi keresztény lakossal sikeresen elhagyta Konstantiná-
polyt, ezzel elkerülve orosz kollégájának, Bulgakov követnek a sorsát. A közel
három hónapos hosszú és kalandos utazás után végül sikeresen kikötöttek
Livornoba, ahol a legalább harminc főből álló társaság számára pár hétig tartó
karantén következett. Herbert-Rathkeal a livornoi tartózkodása alatt újra fel-
vette a megmaradt konstantinápolyi kémjeivel és barátaival a kapcsolatot,

akiből hamar tolmács lett. Életről lásd bővebben Constantin von Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Band 52, 1885, 250.

³⁷ Türkei II., Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitzknak. 1788. június 16. – Livorno.

³⁸ Türkei II., Herbert-Rathkeal jelentése a császárnak. 1788. június 16. – Livorno.

³⁹ Türkei V., Herbert-Rathkeal levele Cobenzlnek. 1788. június 6. – Livorno. A felsorolt itáliai vá-
rosok közül néhány: Pisa, Firenze, Bologna és Mantova.

⁴⁰ Türkei II., Herbert-Rathkeal jelentése Kaunitzknak. 1788. június 28. – Firenze. A jelentésében
leírta, hogy egyik fiát Heinrichet, Lipót a Toszkán Nagyhercegség keresztjével kitüntette. Ennek
az igazolása még várat magára. Jelentésének végén közölte, hogy a következő nap tovább indul-
nak és folytatják útjukat Bécs irányába.

⁴¹ Türkei II. Herbert-Rathkeal anyagi kimutatása 1788. május 8. – június 28. Összesen 2413 dukát-
ra becsülte a kiadásokat.

⁴² *Wiener Zeitung*, LXXXVI. évf., 59. szám., 1788. július 23., 1813.

továbbá a követségen dolgozó tolmácsokat igyekezett mielőbb újra szolgálatba állítani, elsősorban a császári-királyi hadseregénél. A fővárosba való visszatérése előtt Herbert-Rathkeal igyekezett megköszönni a későbbi II. Lipótnak, amit érte és a családjáért tett. Összeségében elmondható, hogy Herbert-Rathkeal hibátlanul elvégezte a kijelölt feladatát, vagyis a hadüzenet átadását, továbbá a követi megbízatásának megszűnése után is igyekezett kapcsolatai révén hasznos információkkal szolgálni II. József számára.

FORRÁSOK

Türkei II. Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof und Staatsarchiv, Außerdeutsche Staaten, Türkei II. Diplomatische Akten.

Türkei V. Österreichisches Staatsarchiv, Haus-, Hof und Staatsarchiv, Außerdeutsche Staaten, Türkei V. Varia und Collectanea (1527–1802)

IRODALOMJEGYZÉK

ÁGOSTON, Gábor – MASTERS, Bruce: *Encyklopedia of the Ottoman Empires, Facts on File*, New York, 2008.

BEER, Adolf– RITTER VON RIDLER, Joseph: *Joseph II und Graf Ludwig Cobenzl: ihr Briefwechsel*, Band 2, Wien, Bei Carl Gerold's sohn, 1901,

Genealogisches Taschenbuch der freiherrlichen Häuser, Band 3, Gotha, Perthes, 1853.

HOCHEDLINGER, Michael: *Krise und Wiederherstellung: Österreichische Grossmachtpolitik zwischen Türkenkrieg und „Zweiter Diplomatischer Revolution“ 1787–1791*, Berlin, 2000.

ROIDER, Karl A.: *Baron Thugut and Austria's Response to the French Revolution*, New Jersey, Princeton University Press, 1987

VON ARNETH, Alfred: *Joseph II. und Leopold von Toscana. Ihr Briefwechsel*, n. a.

VON ARNETH, Alfred: *Graf Philipp Cobenzl und seine memoiren*, Wien, 1885.

VON WURZBACH, Constantine: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, Band 52, 1885.

ZIECHMANN, Jürgen: *Der Bayerische Erbfolge-Krieg 1778/1779 oder Der Kampf der messerscharfen Federn Südmoslesfehn*, 2007.